

11. Migration Policy Institute, Malynovska O, *Caught Between East and West, Ukraine Struggles with Its Migration Policy*, January 2006, <http://www.migrationpolicy.org/article/caught-between-east-and-west-ukraine-struggles-its-migration-policy/>
12. Miles D & Scott A, *Macroeconomics: Understanding the Wealth of Nations*, Wiley, UK, 2005
13. North DC, *Institutions, Institutional Change & Economic Performance*, Cambridge University Press, USA, 2009 (originally 1990)
14. O'Malley B & Craig I, *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, IB Taurus, UK, 1999
15. Penn Historical Tables, [https://pwt.sas.upenn.edu/php\\_site/pwt61\\_retrieve.php](https://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt61_retrieve.php), accessed re Cyprus 3 November 2014
16. Reuters, *UPDATE 1-Ukraine signs landmark \$10 bln shale gas deal with Shell*, <http://www.reuters.com/article/2013/01/24/shale-ukraine-idUSL6N0ATER320130124>
17. Rodrik D, *In Search of Prosperity: Analytic Narratives on Economic Growth*, PUP, USA, 2003
18. Schneider F & Buehn A, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: Revised Estimates for 120 Countries*, 27 October 2009
19. Schumpeter JA, *The Theory of Economic Development*, Transaction Publishers, UK, 2008 Reprint
20. UN, *World Population Prospects, the 2012 Revision*
21. UNDP, Table 2: Human Development Index trends, 1980-2013, <http://hdr.undp.org/en/content/table-2-human-development-index-trends-1980-2013>
22. Wallerstein I, *The Modern World System 4 volumes*, University of California, USA, 2011 edn
23. World Bank, *Ukraine: Economic Update*, 2 October 2014
24. World Bank, *Doing Business in Ukraine: Ukraine Continues to Improve its Regulatory Environment for Entrepreneurs Despite Turmoil*, 29 October 2014
25. World Bank, *Ukraine Improves its Business Regulatory Environment, but Many Challenges Remain*, 29 October 2013
26. World Bank, Indicators – Trade as % of GDP, <http://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS>
27. World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2014-2015*, [http://www3.weforum.org/docs/WEF\\_GlobalCompetitivenessReport\\_2014-15.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf)
28. World Trade Organisation, Ukraine Country Profiles, [stat.wto.org/CountryProfiles/UA\\_e.htm](http://stat.wto.org/CountryProfiles/UA_e.htm)

УДК 314.151.3-054.7(=161.2):[331.5+316.472.4](460)

## **ВТОРИННИЙ РИНОК ПРАЦІ ЯК ПУНКТ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В ІСПАНІЇ**

**Городецька Г. І.**

*доктор філософії*

*в галузі міжнародних та міжкультурних студій*

Концентрація українських заробітчан в спеціальних трудових нішах вторинного ринку праці неодноразово привертала увагу як вітчизняних так і іноземних науковців, адже українці репрезентують освічену і кваліфіковану робочу силу. І саме пошук відповіді на це питання, тобто причини залученості українців до низькокваліфікованих і низькооплачуваних секторів економіки Іспанії, буде розглядатися в даній статті. Як показують результати дослідження, серед основних причин такої трудової ситуації українців постає сегментація ринку праці Іспанії, низька трансферність (відповідність) навичок українців, їх залежність від соціальної мережі співвітчизників, а також транснаціоналізм, що спонукає переглянути цілі міграційного проекту.

**Ключові слова:** українські трудові мігранти, Іспанія, вторинний ринок праці, сегментація, трансферність навичок, соціальний капітал та мережі, транснаціоналізм.

Концентрация украинских заробитчан в специальных трудовых нишах вторичного рынка труда неоднократно привлекала внимание как отечественных, так и иностранных ученых, ведь украинцы представляют образованную и квалифицированную рабочую силу. И именно поиск ответа на этот вопрос, то есть причины вовлеченности украинцев в

низкоквалифицированные и низкооплачиваемые сектора экономики Испании, будет рассматриваться в данной статье. Как показывают результаты исследования, среди основных причин такой трудовой ситуации украинских мигрантов есть сегментация рынка труда Испании, низкая трансферность (соответствие) навыков украинцев, их зависимость от социальной сети соотечественников, а также транснационализм, что побуждает пересмотреть цели миграционного проекта.

**Ключевые слова:** украинские мигранты, Испания, сегментация рынка труда, трансферность навыков, социальный капитал и сети, транснационализм.

Concentration of Ukrainian labour migrants in the specific niches of the secondary labor market has repeatedly drawn an attention of both domestic and foreign scholars, as Ukrainians represent educated and skilled workforce. The search for the answer to this question, that is reasons of Ukrainians' involvement to the low-wage and low-qualified sectors of the Spanish economy, will be studies in this article. According to this empirical research, among the main reasons for this labor situation of Ukrainians are labor market segmentation in Spain, low transferability of skills of respondents, their dependence on social network of countrymen, and, finally, transnationalism that leads Ukrainians to review the goals of their migration project.

**Key Words:** Ukrainian labour migrants, Spain, segmented labour market, transferability of skills, social capital and social network, transnationalism.

### **Постановка проблеми**

В умовах глобальної економіки все частіше можна спостерігати зростання сегментації, поляризації та расовості ринку праці, котрі стають базою для нового економічного режиму. Таким чином, пост-індустріальний ринок праці формує два типи робіт: з одного боку, це висококваліфіковані, професійні та управлінські види зайнятості, а з другого боку, це низкокваліфіковані та низкооплачувані обслуговуючі види роботи [1]. Сучасні висококваліфіковані види роботи характеризуються зростаючою важливістю специфічних для певної країни навичок, що, зазвичай, не є явними. Нові види діяльності уже не є монотонними, а все більше і більше вимагають високого рівня міжособистісних інтеракцій, мовних навичок, культурного капіталу та соціальних відносин [2, с.6]. Оскільки мігрантам бракує цих навичок в новій країні, зростає їх рівень безробіття. Як результат, мігрантам залишається заповнювати низкокваліфіковані та низкооплачувані сектори ринку праці.

Однак, з часом мігранти можуть покращити свою позицію, вивчивши мову країни імміграції, особливості працевлаштування, здобувши трудовий досвід та нові навички в новій країні. Підтвердженням цього постає теорія трансферності навичок, розроблена Б.Р.Чісвік (B.R.Chiswick), Й.Л.Лі (Y.L.Lee) та П. В. Міллер (P.W.Miller), котрі на прикладі U-подібної моделі продемонстрували можливість досягнення мігрантами того професійного статусу, котрий вони залишили в країні походження [3]. Однак, не всі аналітики поділяють цю думку: експерти Інституту Міграційної Політики (м.Вашингтон) вважають, що мігранти першого покоління навряд чи зможуть досягти високих заробітків та вищого рівня працевлаштування, завдяки котрим зрівняються з місцевим населенням ще впродовж їх життя. І причина цього криється у швидкості та ступеню рівня інтеграції в ринок праці приймаючої країни першого покоління мігрантів [4].

Цікавим у цій ситуації постає випадок українських трудових мігрантів в країнах ЄС. Увагу, як вітчизняних (Е. Лібанова, О. Малиновська, І.Майданік, Н.Образцова, О. Пономарева, А. Толстокорова), так і іноземних (С. Montefusco, M.I. Baganha, K. Iglicka, R.Hosnedlova, M.Stanek, A.Sánchez Urios, та ін.) науковців, привертає залученість українців до спеціальних трудових ніш вторинного ринку праці, серед яких є будівництво, сектор домашнього обслуговування, сільське господарство, сфера громадського харчування, тощо. Дивує, насамперед, не тільки їх зайнятість у цих нішах, але й незмінність їх трудового становища у часовому вимірі, адже українці репрезентують освічених та кваліфікованих мігрантів. Наприклад, в Італії, як наголошує О.Пономарева [5], саме слово «українка» вже асоціюється із словом «доглядальниця», а Р.Госнедлова (R.Hosnedlová) та М.Станек (M.Stanek) [6] враховуючи дані Національного опитування мігрантів в Іспанії вважають, що існує мережа спеціальних трудових ніш саме для українців, адже один з двох українців зайнятий або ж у сфері домашнього обслуговування, або на будівництві. А сектор домашніх послуг вони називають «відкритими дверима», через які більшість українських жінок входить на ринок праці Іспанії.

Метою даної статті постає вивчити основні причини залученості українських заробітчан до трудових ніш вторинного ринку праці (на прикладі Королівства Іспанії) та законсервованості їх трудової ситуації.

### **Аналіз досліджень і публікацій**

Серед основних причин залученості мігрантів до низькокваліфікованих та низькооплачуваних видів роботи варто виділити, насамперед, як особливості функціонування ринку праці приймаючої країни, так і трансферність навичок самого мігранта/мігрантки. Описуючи особливості ринків праці розвинених держав, увагу привертає їх дуалізація, що попереджає конкуренцію між мігрантами на корінним населенням: мігранти та місцеві працюють в різних секторах та сегментах ринку праці. Так, наприклад, жінки-мігрантки часто є працевлаштовані в готелях, секторі домашнього обслуговування та закладах громадського харчування, тоді як чоловіки-мігранти - в сільському господарстві та на будівництві [7, с.44-45].

Що ж до навичок, то потрібно визнати, що навички мігрантів не можуть бути досконало «перенесеними» крізь кордони. Ці навички визначаються досить широко та включають інформацію щодо ринку праці, рівень володіння мовою приймаючої країни, професійні ліцензії, а також специфічні галузеві навички [3, с.5]. Основними перешкодами на шляху трансферності навичок в нові умови нової країни є, перш за все, структурні та культурні відмінності між країнами походження та призначення, котрі, насправді, служать невидимими інструментами стримуючої міграційної політики країн-імміграції, метою котрих є захистити інтереси своїх громадян [2, с.5].

Ступінь трансферності навичок відрізняється як через рівень так і вид роботи: Б.Р.Чісвік, Й.Л.Лі та П. В. Міллер пояснюють трансферність навичок на прикладі трьох висококваліфікованих професій, а саме економістів, лікарів та правників. Дослідники показують, що економісти в новій країні потребуватимуть знання місцевої мови та стилю практики, лікарі повинні доповнити свої навички ліцензією, отриманою в країні призначення. Щодо навичок юриста, то вони ще гірше «переносяться» в умови нової країни. Адже крім всіх вищеописаних вимог, правові системи країн значно відрізняються [3, с.5]. Однак, висококваліфіковані професії з універсальними характеристиками та менш залежні від місцевості можуть мати кращу трансферність, такими можуть бути фахівці в галузі інформаційних технологій [2, с.5].

#### **Методологія дослідження**

Для вивчення питання залученості українських мігрантів до вторинного ринку праці в Іспанії буде взято результати дослідження Г.І.Городецької щодо інтеграції українських мігрантів в іспанське суспільство на прикладі автономії Країна Басків [8]. Основою емпіричного матеріалу дослідження стали 41 глибинне інтерв'ю з громадянами України віком 20-64 роки, котрі проживали в Іспанії від 1 до 14 років. Респонденти були відібрані методом снігової кулі через мережу «Руських магазинів», в Українській церкві, та мережу передачі пакунків з Іспанії в Україну.

Описуючи обмеження вибірки варто згадати, що респонденти були знайдені в місцях їх зібрань, скупчень, тощо. А це означає, що в дослідженні взяли участь ті, хто активно підтримує зв'язки як з Україною, так і українською культурою. Крім цього, варто згадати, що Країна Басків, насправді, не є провінцією масової міграції, адже особливістю Країни Басків є її початкова стадія міграційного досвіду у порівнянні з іншими автономіями та провінціями Іспанії. Основна причина такої ситуації полягає в тому, що спочатку мігранти не їдуть у високорозвинені регіони Іспанії, політика котрих базується на відкритості та прозорості щодо мігрантів, а прямують туди, де їх соціальний капітал допоможе їм у швидкому пошуку місця працевлаштування [8].

Враховуючи гендерний розподіл українців в Іспанії, котрий показує незначну кількісну перевагу жінок: з 41 учасника дослідження 19 респондентів були чоловічої статі, а 22 респонденти – жінки. Важливим фактором опису респондентів є їх освіта, отримана в Україні. Отже, десята частина опитаних отримала середню освіту, майже половина учасників дослідження закінчила технікуми та професійно-технічні училища, кожних четверо з десяти опитаних були випускниками університетів та інститутів, і тільки троє з учасників так і не закінчили своє навчання в університетах України. Щодо освіти отриманої в Іспанії, то вона обмежується відвідуванням державних шкіл з вивчення іспанської мови для мігрантів, котрі відвідували майже половина опитаних.

Наступним фактором, що є важливим для вивчення працевлаштування українців, є зайнятість респондентів в Україні. Отож, п'яту частину опитаних репрезентують кваліфіковані працівники серед котрих були слюсарі, електрики, механіки, тощо. Кожен шостий респондент був економістом, іншу таку ж за кількістю групу складають прості працівники, як от трактористи, водії. Восьму частину становлять педагоги і вчителі, тоді як кожен десятий – це будівельник. Наступні категорії не є значними чисельно: серед них бригадири та майстри на фабриках і заводах, медсестри і фармацевти, технологи та ІТспеціалісти.

Переходячи до трудової ситуації українців в Іспанії, можна простежити, що значна частина опитаних залучена до вторинного ринку праці: третина опитаних працює в сфері домашнього обслуговування, а саме на прибиранні – це досить типова зайнятість для українських жінок в Іспанії. Десята частина опитаних працювала в закладах харчування офіціантами і кухарями. Кожний шостий респондент працював на будівництві, а кожен сьомий – кваліфікованим працівником (механіки, слюсарі, електрики, тощо). Троє українців відкрили в Країні Басків власну справу, як от «Руський магазин» і транспортну компанію, ще двоє – працювали в галузі транспорту, та один учасник влаштувався в сфері інформаційних технологій. Однак, ще варто згадати, що кожен восьмий опитаний на момент проведення дослідження був безробітним та займався пошуком роботи. Порівнюючи ці дані з даними отриманими А. Санчес Уріос (A.Sánchez Urios) [9], котра досліджувала потреби українців в південній провінції Іспанії Мурсії, можна простежити, що там українці працювали у схожих секторах економіки, а це домашнє обслуговування, будівництво, індустрія, готельний бізнес та сільське господарство.

Зайнятість українців в Іспанії яскраво показує, що більшість опитаних так і не зуміли досягти того рівня працевлаштування, котрий мали в Україні. Так, наприклад, тільки кожен сьомий респондент зазначив, що його сьогоднішня зайнятість відповідає його/її освіті та навичкам. Тоді як кожний восьмий вважає, що його/її зайнятість частково відповідає знанням і кваліфікації. А кожних троє з чотирьох учасників дослідження наголосили, що їх сучасна зайнятість не відповідає ані їх знанням, ані їх кваліфікації, особливо це стосується українських жінок. У наступних частинах статті буде розглянуто, чому існує саме така ситуація.

### **Виклад основного матеріалу**

Особливістю продуктивної структури іспанського ринку праці є велика частка малого і середнього бізнесу, а конкурентність такої системи залежить від дешевої робочої сили. Такий тип економіки часто включає і значну частину тіньового сектору економіки, котрий на 2011 р. був оцінений як 19.2% ВВП Іспанії [10, с.15]. Залученість мігрантів у сектори неформальної економіки, зазвичай, є продиктована браком легального статусу та безробіттям, що позбавляють мігрантів можливості вибору місця працевлаштування.

*Я думаю, що якщо б у мене були документи раніше, то я могла знайти щось ліпше. У мене були подруги, котрі мали документи і працювали офіціантками в ресторанах, барах, і платили їм набагато більше, 250 євро в місяць їм не платили. Я коли працювала в барі за 250 євро, я, крім того, що працювала за стійкою, обслуговувала клієнтів, помагала повару готувати, ще і прибирала зі столиків. Та зарплата була половина того, що я би отримувала, якби у мене були документи. І то я була рада, тому що знаєш, коли люди без документів на любую роботу готові. (жінка, 38 років, м. Умань, педагог, 10 років в Іспанії).*

Щоб забезпечити себе в приймаючій країні та забезпечити матеріальну підтримку своїм сім'ям, мігранти часто змушені поєднувати кілька робіт одночасно [7, с.46], яскравим прикладом цього є українські жінки, основним видом діяльності котрих є прибирання квартир, під'їздів та будинків. Зазвичай, їх робочий день включає погодинне прибирання кількох квартир/будинків:

*Загалом, можна сказати, що я вже 7 років працюю, але офіційно у мене стажу лише 3 роки і 6 місяців. Зараз я працюю на прибиранні під'їздів. Кожного дня я маю працювати певну кількість годин, наприклад, сьогодні 8 годин, завтра 6 годин, післязавтра 5 годин, і т.д. Загалом виходить, що у мене навантаження 45 годин на тиждень, але я оформлена на 36 годин. Тут так само виходить, як і в нас в Україні, частина зарплати – на руки, офіційна, а частина – в конвертику...Зрештою, я не перша, це стосується і інших, багато людей так працює. Ось, наприклад, офіціанти, їх оформлюють тільки на пів ставки, і, як результат, вони отримують половинний стаж. Ну, це, звичайно, не новини, я не відкрила нічого нового...і в Україні так, і в Росії так, і всюди...тому, що кожному хочеться заробити... (жінка, 52 роки, Київська обл., економіст, 8 років в Іспанії)*

Важливою характеристикою тіньового ринку є тимчасовість працевлаштування, у такий спосіб мігрантами легко маніпулюють та експлуатують, бо вони не можуть захистити свої права та бояться втратити роботу. Серед тих, хто найбільше потерпає від тимчасовості працевлаштування, є зайняті в будівельному секторі:

*Якби тут була така книжка, як у нас «Трудова книжка», то вже би напевне не одну списав, скільки робіт поміняв... Як попадеться якась велика будова – то півроку на ній посидиш, а на якійсь малесенькій – то 3 тижні, місяць, квартиру зробив: «Будь здоров, шукай другу роботу. Я зараз іншої роботи не маю, хочеш – чекай». Чекати, звичайно, що*

*не будеш чекати, бо треба копійку заробляти...а тебе чекати тоже не будуть, бо нема тебе – завтра другого знайдуть. (чоловік, 40 років, Львівська обл.,будівельник, 10 років в Іспанії).*

Троє учасників дослідження відкрили в Іспанії власну справу, а саме «Руські магазини» та транспортну компанію. Однак, А. Алунд (A.Ålund) [1] наголошує, що мігранти, насправді, не хочуть автоматично розпочинати власну справу та бути самозайнятими, зазвичай, вони змушені займатися підприємництвом і наступний респондент тільки підтверджує цю тезу:

*Один португал (працедавець) заборгував мені 9200 євро, тому я хотів сам робити. Друзі допомогли мені, позичили мені грошей, щоб я відкрив свою справу, щоб я пішов працювати сам на себе...(чоловік, 46 років, Івано-Франківська обл., водій, 11 років за кордоном).*

В той же час, А.Портес (A.Portes) наголошує, що самозайнятість мігрантів та етнічних меншин залежить від їх соціальної мережі та соціального капіталу [11]. Яскравим прикладом цього є «Руський магазин» (магазин продуктів, що є типовими для країн пост-соціалістичного блоку). Адже мережа цих магазинів існує тільки завдяки попиту споживачів, що шукають за специфічними продуктами та товарами, котрі складно знайти в приймаючій країні.

Вивчаючи особливості працевлаштування українців в Іспанії, можна простежити, що серед тих українців, хто зумів влаштуватися за фахом були, зазвичай, чоловіки, котрі володіли професіями з високою трансферністю навичок, та фах котрих мало залежав від країни походження, а саме: інформатик, механіки, будівельники, водії, електрик. Серед тих, чиї навички характеризуються низькою трансферністю були економісти, медики, педагоги, тощо. Для їх успішної інтеграції в іспанський ринок праці, ці люди повинні були зробити значні інвестиції в свої навички, такі як вивчення іспанської мови, визнання/нострифікація освітніх документів, проходження професійних тренінгів/курсів для адаптації кваліфікації, тощо. Оскільки більшість респондентів розглядала свій міграційний проект як тимчасовий, це не спонукало їх до значних інвестицій в навички потрібні для іспанського ринку праці. Так, всі респонденти вивчили іспанську мову до потрібного їм рівня, адже від цього залежало не тільки виконання їх професійних обов'язків, але й краще працевлаштування, котре забезпечувало і кращий заробіток. Позаяк, навіть відсутність документів не стає перешкодою для працевлаштування, тоді як мова може стати перепорою у комунікації з працедавцем. Учасники дослідження наголошували, що знання мови відкриває нові і більші можливості. Але тут варто підкреслити, що нову чи кращу роботу, респонденти шукали у тих самих нішах. Крім цього, варто зауважити, що ніхто з респондентів не вважав за доцільне відвідувати професійні тренінги, чи проводити визнання своїх дипломів в країні призначення. Така позиція часто була пояснена як значними матеріальними та часовими витратами, так і непотрібністю з огляду на тимчасовість міграційного проекту.

В цей же час, не можна сказати, що заробітчани, чиї навички були мало трансферними, не відчували жодного підйому в своїй професійній діяльності з моменту приїзду в Іспанію. І ключову роль тут зіграло саме знання іспанської мови. Більшість опитаних жінок наголошувала на покращенні їх робочого статусу у порівнянні з тим, який вони займали по приїзді в Іспанію. Адже приїхавши в Іспанію, будучи без знання мови та документів (котрі б надавали дозвіл на проживання і працевлаштування в країні призначення), вони змушені були найматися на роботу «внутрішніми» хатніми працівницями (інтернами). Живучи в іспанських сім'ях, українки вивчали іспанську мову, що дозволило їм шукати нову роботу, котра б задовільняла не тільки їх фінансові потреби, але й забезпечувала кращі умови життя. Зміна роботи, чи то перехід із статусу «інтерна» (проживання з господарями, догляд) в статус «екстерна» (самостійне проживання, прибирання) вважалося досягненням та висхідною мобільністю респондентками, адже в такому випадку вони здобували свободу від постійного контролю працедавців, свободу їсти ті продукти та в тій кількості, що їм до вподоби, свободу для зустрічей з друзями, свободу для особистого життя.

Однак, визначальним у працевлаштуванні українців в Іспанії та їх включенні в структури вторинного ринку праці стала їх залученість до мереж ланцюгової міграції<sup>6</sup>. Зрозуміти цей процес допоможе теорія «сегментованої асиміляції», що описує процес входження мігрантів в соціальну структуру приймаючого суспільства. Відповідно до цієї теорії, розробленої А. Портес (A.Portes), включення мігрантів в нове суспільство залежить від того, до якого

<sup>6</sup> Детальніше ознайомитися з особливостями ланцюгової міграції українців до Іспанії можна в статті «Ланцюгова міграція: «За» і «Проти» з точки зору українських мігрантів» в журналі «Демографія та Соціальна Економіка», № 1, 2014, с.203-213

соціального сегменту вони приєдналися в новому суспільстві. Адже приїхавши в нову країну, мігранти шукають своє місце в новому суспільстві, а особиста соціальна позиція кожного окремого мігранта веде його/її або до соціального включення, або ж до соціального виключення [12].

Відповідно до результатів даного дослідження, більшість опитаних респондентів обрали Іспанію для міграційного проекту через наявність певних контактів чи то базового соціального капіталу. Присутність родичів, друзів, чи знайомих в новій країні знижувала різного роду ризики. І тільки троє учасників дослідження сказали, що їдучи в Іспанію «їхали на голе місце», тобто не мали жодних контактів, котрі б допомогли на початковому етапі. Маючи допомогу та підтримку друзів та знайомих, українці покладалися на їх досвід та соціальний капітал. Таким чином, вони входили в ті соціальні кола, куди їх приводили їх родичі, близькі чи посередники. Виразно це може бути проілюстровано на прикладі пошуку роботи. Отже, третина опитаних в Країні Басків наголошували, що пошук роботи був для них серед основних проблем, і це друга по значенню проблема для українців після мовної. Більшість респондентів сказала, що отримала роботу завдяки своєму соціальному капіталу і соціальній мережі, тобто через своїх родичів і друзів:

*...спочатку я шукала роботу по знайомих, наших українцях, і потім іспанцям, у котрих я вже працювала. Тому спочатку й важко було, бо ніхто тебе не знає, як ти працюєш, а тому ніхто тебе не може порекомендувати. Головне спочатку почати працювати, а потім заробив авторитет і вже легше шукати... (жінка, 27 років, м. Київ, музикантка, 1,5 роки в Іспанії)*

До цього методу пошуку роботи вдавалися українські заробітчани і в інших країнах, наприклад, і в Португалії [13, 14], і в Італії [5, 15], і в Польщі [16], і в Чехії [17]. Цікавим у цій ситуації постає інституціоналізація деяких трудових практик українських працівників, як от, наприклад, поєднання жінками місця проживання з робочим місцем. Крім цього, в Польщі, Італії та Іспанії було зауважено навіть практики «взаємообміну» чи ротації одних заробітчан іншими, їхніми друзями чи родичами [16, 15, 8]. Така практика дозволяє зберігати за собою робоче місце на період відпустки, чи подорожі додому. Також велику роль в пошуку роботи відіграє і інститут «посередництва», а серед посередників згадуються як водії автобусів, що привозять заробітчан в ту чи іншу країну, так і інші українські заробітчани, котрі продають місця роботи новоприбулим. І хоча деякі науковці [15,13] пишуть, що ця практика себе вичерпала в їх країнах (Італія та Португалія), дане дослідження показує, що такі послуги в Іспанії й надалі надаються. В той час як досвідчені заробітчани уже не потребують цих послуг і у своїх відповідях вони вказували, що дана практика вже не існує, новоприбулі чи з обмеженою соціальною мережею респонденти згадують про існування даного методу пошуку роботи:

*Ви ж знаєте, як наші заробляють...якщо у них є робота якась, вони телефонують і продають цю роботу...Вартість роботи залежить від кількості годин, буває, що 50-100-200 євро... Я вважаю, що це також варіант, коли ти вже зовсім без роботи і тобі нема за що їсти, тоді ти платиш гроші, ти себе загрузаєш на повний робочий день, можна тоді і заплатити. Правда, не знаю, як тут щодо моральної сторони цього бізнесу....(жінка, 27 років, м.Київ., музикантка, 1,5 роки в Іспанії)*

Таким чином, більшість опитаних приїхавши в Іспанію вже потрапляли в певне середовище, в налагоджену систему, сформовану мігрантами, котрі приїхали раніше.

А втім, четвертою причиною такої трудової ситуації українців в Іспанії є їх невизначеність щодо країни майбутнього, тобто щодо проекту повернення. Українські трудові мігранти в Іспанії репрезентують трудову маятникову (circular) модель міграції: вони їдуть на заробітки та згодом повертаються додому, і цю циклічність можна спостерігати роками. Однак, тут варто зауважити, що частота і тривалість поїздок залежать від багатьох факторів, серед яких і відстань між країнами призначення та походження, наявність легального статусу мігрантами, вартість поїздок, тощо. І якщо Польща є країною з високою частотою перетину кордону, то Іспанія є серед країн з низькою частотою поїздок до України [19]. Приклад опитаних яскраво це показує: тільки третина опитаних їздить в Україну раз на рік, зазвичай, впродовж своєї літньої відпустки в Іспанії. Четверта частина респондентів ще не відвідувала батьківщину з огляду на відсутність легального статусу і неможливість повернення згодом в Іспанію. Решта ж опитаних з огляду на фінансові витрати чи інші причини відвідують Україну рідше, ніж 1 раз на рік. Таким чином, з кожним днем заробітчани все більше адаптовуються до суспільства країни призначення. Однак вдома, в Україні, на них чекають члени їх сімей, їх плани та інвестиції. І як результат, трудові мігранти стають залученими в життя обидвох країн або ж живуть між двома країнами.Такий спосіб життя, на думку О. Пономаревої та А.

Толстокорової стає життєвою стратегією заробітчан [5, 20]. Цей транснаціоналізм продукує переживання невизначеності та внутрішнього конфлікту: адже з одного боку, мігранти вже адаптувалися в новій країні, перебудували свої відносини з батьківщиною, налагодили соціальну мережу та капітал в країні призначення; а з другого боку, родинні зв'язки чи то певні обов'язки прив'язують їх до України. Така ситуація стає причиною духовної нестабільності, загостреного самоусвідомлення та тривоги у мігрантів.

На думку R. E. Park, такий стан є відносно постійним для мігрантів, котрі вже перебувають на перехідній стадії інтеграційного процесу, чи то залучені в життя обох країн. Таких мігрантів дослідник називав маргінальними людьми, бо вони перебувають «на межі/на краю» (on margin) двох країн або ж двох світів [21, с.893]. Саме ця невизначеність щодо країни постійного проживання, чи то проекту повернення, не дозволяє українцям зосередитися на одній країні та розбудовувати своє життя або ж в країні походження, куди вони інвестують/переказують всі свої заощадження, або ж в країні призначення, де вони адаптувалися і впевнені у завтрашньому дні.

### Висновки

Вивчаючи місце українських мігрантів в структурі іспанського ринку праці, можна простежити їх залученість до спеціальних трудових ніш вторинного ринку праці Іспанії. Менше чверті опитаних, насправді, змогли досягти того професійного рівня, котрий вони мали в Україні. Серед основних причин цієї ситуації, в першу чергу, є особливості функціонування ринку праці в умовах глобалізації, що характеризується сегментацією та поляризацією. Друга причина – це низька трансферність навичок українців, що виявилися досить прив'язаними до українського ринку праці. Третьою причиною залученості українців в низьокваліфіковані ніші є їх ланцюгова міграція. Майже всі опитані обрали Іспанію не випадково. Ідучи в Іспанію, вони їхали не на «голе місце», а до когось: друзів, родичів, знайомих, тощо. В такий спосіб, мігранти страхували себе від різного роду ризиків, котрі могли зустріти їх впродовж міграційного досвіду. Однак, найголовнішим тут є те, що респонденти долучалися до тих соціальних мереж, куди були включені їхні знайомі та близькі. Таким чином, українці входили в ті соціальні та трудові сегменти, що відкривали для них їх родичі, друзі, та близькі. Оскільки представники соціального капіталу та мереж респондентів стали частиною вторинного ринку праці Іспанії, то й своїх новоприбулих родичів та друзів вони також туди ж і привели. І останньою причиною, що пояснює становище українців в Іспанії є їхня залученість в життя двох країн та двох суспільств. Не визначившись з країною свого майбутнього, українці нібито «зависають» у просторі між двома країнами: адаптувавшись в країні призначення, розбудувавши там свій побут і соціальну мережу, опитані побоюються залишити все і повернутися у невідомість. З другого ж боку, низький соціальний статус в Іспанії, сімейні обов'язки, ностальгія за батьківщиною тягнуть опитаних додому. І як результат, така трудова ситуація постає тією ціною, котру українські трудові мігранти сплачують, принаймні, за тимчасову стабільність свого становища.

---

### Література

1. Ålund A. Self-employment of Non-privileged Groups as Integration Strategy. Ethnic Entrepreneurs and Other Migrants in the Wake of Globalization/ A. Ålund// International Review of Sociology – Revue Internationale de Sociologie. – 2003.- Vol. 13, № 1. – P. 77-87.
2. Zorlu A. Occupational Adjustment of Immigrants/ Aslan Zorlu. - AISSR, AIAS, University of Amsterdam and IZA, 2011.
3. Chiswick B.R. Longitudinal Analysis of Immigrant Occupational Mobility: A Test of the Immigrant Assimilation Hypothesis/ Barry R. Chiswick, Yew Liang Lee & Paul W.Miller. – The University of Western Australia, 2002
4. Papademetriou D. G. The Social Mobility of Immigrants and Their Children/ Demetrios G. Papademetriou, Will Somerville, and Madeleine Sumption// Migration Policy Institute. - June 2009.
5. Пономарева О.О. Феномен Українських іммігрантів у Італії з погляду теорії соціальної ідентичності/О.О. Пономарева//Український Соціум. – 2011. - №4. – С. 67-82
6. Hosnedlová R. Inmigrantes Ucrucianos en España. Una Aproximación a las Pautas de Movilidad Internacional / R.Hosnedlová & M.Stanek //Scripta Nova. – 2010. – Vol. XIV, № 312.
7. Creticos, Peter A. The Integration of Immigrants in the Workplace/ Peter A. Creticos: Schultz, James M.; Beeler, Amy & Ball, Eva//Naperville, Illinois, Institute for Work and the Economy. – 2006
8. Gorodetska G. Integration of Ukrainian Immigrants to Spain: A Case Study of the Basque Country/ Galyna Gorodetska // PhD Thesis. University of Deusto. – 2012.

9. *Sánchez Urios A.* Inmigrantes de Europa del Este: Ucranianos en España/ A.Sánchez Urios// *Barataria*. – 2007. – № 8. – С. 87–104.
10. *Schneider F.* Shadow Economy in Europe. Using electronic payment systems to combat the shadow economy/ Friedrich Schneider. - Johannes Kepler University of Linz, 2011
11. *Portes A.* The Economic Sociology of Migration. Essays on Networks, Ethnicity, and Entrepreneurship/Alejandro Portes (ed.). - New York: Russel Sage Foundation, 1998
12. *Rumbaut R.G.* Ethnicities: children of immigrants in America/ Rúben G. Rumbaut & Alejandro Portes (eds.). - Berkley, Los Angeles, London: University of California Press – New York: Russel Sage Foundation, 2001
13. *Образцова Н.* Міграційний капітал українських заробітчан в Португалії: проблеми встановлення шляхів надходження, реальних обсягів та визначення внеску в економіку України/Наталія Образцова// *Етнічна Історія Народів Європи*. – 2011. – Випуск 34. – С. 65-70
14. *Baganha M. I.* The Unforeseen Wave: Migration from Eastern Europe to Portugal/ M.I. Baganha, J.C.Marques, P. Góis//In *New Waves: Migration from Eastern to Southern Europe* /M.I. Baganha & M.L.Fonseca (eds.). – Luso-American Foundation, Lisbon. – 2004. - С. 23-40
15. *Montefusco C.* Ukrainian Migration to Italy/ Cristina Montefusco//*Journal of Immigrant and Refugee Studies*. – 2008. – Vol. 6(3). – С. 344 - 355
16. *Iglicka K.* Circular Migration Patterns. Migration between Ukraine and Poland/K.Iglicka, K. Gmaj & W. Borodzicz-Smoliński. – European University Institute. Robert Schuman for Advanced Studies, 2011
17. *Černík J.* Of Clients and Chereps. The Organisational Structures of Ukrainian Labour Migration/Jan Černík//In *Migration Processes in Central and Eastern Europe: Unpacking the Diversity*/Alice Szczepaniková, Marek Čaněk and Jan Grill (eds.). – Multicultural Center Prague. – 2006. – С.25-29
18. *Майданік І.П.* Українська міграція до Іспанії: соціально-демографічний склад, особливості перебігу та перспективи/ І.П. Майданік// *Український Соціум*. – 2011. - №3. - С.149 – 160
19. *Населення України. Трудова еміграція в Україні*. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
20. *Толстокорова А.В.* И сто друзей, и сто рублей: роль самоорганизации и социальных сетей в социальной включенности украинских «заробитчанок»/ А.В. Толстокорова//*Журнал социологии и социальной антропологии*. – 2013. – Т.16. - №1. – С. 167-181
21. *Park R. E.* Human Migration and Marginal Man/Robert E.Park//*American Journal of Sociology*. – 1928. - Vol.33, № 6. – С.881-893